

12. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу. Друга редакція / упоряд., підг. тексту, покажч. О. О. Савчука ; післямови І. В. Мацієвського, В. Ю. Мішалола, М. Й. Хая. Харків : Видавець Савчук О. О., 2012. 512 с.; 202 іл. (Сер. «Слобожанський світ» ; вип. 4).
13. Чайка С. В., Чайка М. М. Кобзарство – дієвий чинник збереження традицій духовного життя нації // Педагогічна освіта: теорія і практика. 2012. Вип. 12. С. 439–446.
14. Щебрина Д. Новинки : Бандурист п. Д. Щебрина просить нас справити деякі неточності з поданого нами в 4 ч. його життєпису // Покуття. 1921. 14 серп.

А. В. Бойда

РЕКОНСТРУКЦІЯ ЖИТТЄПИСУ ХОРУНЖОГО УГА ОМЕЛЯНА ГОЇВА (1901–1989)

Анотація. У статті розглядається життєпис січового стрільця (1916–1917), хорунжого УГА (1918–1919) і лісничого інженера на Харківщині Омеляна Івановича Гоїва зі Снятина. Аналізуються основні віхи життя та діяльності фактично невідомої для історії краю постаті. Проводиться реконструкція основних подій в житті діяча, дається оцінка його поглядам і внеску в історію Харківської області.

Ключові слова: Омелян Гоїв, Юліан Гоїв, Василь Порайко, Снятин, Харків, Харківська область, УРСР, УГА, УСС, репресії, реабілітація, лісництво.

Abstract. The article examines the biography of Omelian Ivanovych Hoiv from Sniatyn, a Sich Rifleman (1916–1917), a junior lieutenant of the Ukrainian Galician Army (1918–1919), and a forestry engineer in the Kharkiv region. The main milestones of his life and activities, largely unknown in local history, are analyzed. A reconstruction of key events in his life is presented, along with an assessment of his views and contribution to the history of the Kharkiv region.

Keywords: Omelian Hoiv, Yulian Hoiv, Vasyl Porayko, Sniatyn, Kharkiv, Kharkiv Oblast, Ukrainian SSR, UGA, USS, repressions, rehabilitation, forestry.

З початку повномасштабної війни Харків є однією з ключових фортець в обороні України від російського окупанта. Історія Харкова та області стає по-новому актуальною і отримала новий потік дослідників. Особливо це стосується міжвоєнного та повоєнного періоду, який наново осмислюється та вивчається за матеріалами з раніше невідомих або неопублікованих джерел. Свого роду таким корпусом джерел є і архівно-кримінальні справи.

Світл. 1. Омелян Гоїв. Покотилівека,
18 січня 1975

Світл. 2. Омелян Гоїв. Богодучів, 1940

Вони часто містять в собі важливі відомості про людину, які часто відсутні в історіографії чи інших архівних матеріалах. У випадку з Омеляном-Олександром Івановичем Гоївим (1901–1989), який прожив на Харківщині з 1928 по 1941 рр. і з середини 1950-х рр. до самої смерті 7 травня 1989 р., архівно-кримінальна справа є ледь не єдиним докладним джерелом. Зауважимо, що такі джерела подібного роду потрібно пильно (за змоги) звіряти з напрацюваннями історіографії, мемуарами, задокументованими спогадами нащадків та родичів і матеріалами преси.

У випадку з відтворенням біографії галицького старшини, який спробував шукати щастя в міжвоєнній радянській Україні, ситуація з джерелами дещо краща. Окрім того, що вдалось віднайти газетні публікації українською і німецькою мовами, опрацювати спогади представників родини Гоївих, поспілкуватись з нащадком старшої сестри Омеляна Гоїва Ольги (1888–1978), п. Олександром Отавою, автору вдалось знайти раніше неопубліковані фотографії та інші документи у фондах Івано-Франківського краєзнавчого музею (ІФКМ) у квітні 2024 р. Архівно-кримінальну справу на О. І. Гоїва із фонду Ф. Р-6452 «Карні справи громадян, репресованих позасудовими органами м. Харків та Харківської області» вдалось отримати завдяки зверненню до Державної архівної служби у травні того ж року.

Омелян Іванович Гоїв народився 27 березня 1901 р. в родині дядка церкви Чуда Архистратига Михаїла в м. Снятин Снятинського повіту Королівства Галичини і Лодомерії Австро-Угорської імперії Івана Григоровича Гоїва (1860–1950) та його дружини Анни Семенівни Гоїв (у дівоцтві Захаркевич) (1871–1953) [2, с. 19]. При хрещенні у вищезгаданій церкві Снятина 30 березня того ж року отримав ім'я Омеляна-Олександра [5, арк. 290]. В родині Гоївих було 8 дітей, де шестеро з них дожило до старшого віку. Найстаршою була Ольга (1888–1978), опісля неї були Клаудія та Євгенія (померли у 1894 р.), Юліан-Володимир (1894–1937), Наталія (1896–1993), Євген-Роман (1899–1953), Омелян-Олександр (1901–1989) та Зенон-Ярослав (1906–1994) [3, с. 197].

У 1914 р. Омелян, подібно до старших братів Юліана та Євгена, вступив до Снятинської реальної цісарсько-королівської школи. Тут він навчався до 1921 р. [2, с. 19]. Слід зазначити, що в родині Гоївих Омелян вважався тим, хто мав гарну вдачу, вирізнявся непосидючістю та жагою пригод ще з раннього дитинства [3, с. 204]. До прикладу, у віці 15 років у 1916 р. він зробив спробу долучитись до Легіону Українських січових стрільців. В нім, згідно власних спогадів, він прослужив рік – з 1916 по 1917 р. [6, арк. 12]. Такі ж дані є у його військовому квитку, який було заповнено 5 листопада 1940 р. [6, арк. 65 б.].

Згідно з інформацією Я. Базалі (дружини З. Гоїва), Омелян-Олександр і справді без попередньої згоди батьків був недовгий час на військовій службі. Втішки з дому, він через м. Садгора (нині частина м. Чернівці), Раранчу (зараз с. Рідківці) дістався м. Ботошані (нині в Румунії), де виконував обов'язки по підвозу боєприпасів для потреб австро-угорської армії [2, с. 19]. Через те, що командування дізналось про реальний вік юнака, його було відправлено до тилового австрійського міста Гмінд, де він проживав до остаточного вигнання російських окупантів зі Снятина восени 1917 р. [6, арк. 12]. Згідно з даними з військового квитка, О. Гоїв служив у 1916–1917 рр. у 3-й четі (взводі) 1-ї сотні (роти) 1-го полку УСС [6, арк. 65 б.].

У листопаді 1918 р. 17-річний Омелян Гоїв став добровольцем УГА [3, с. 205]. Оскільки розповідати правду про український національний патріотизм і героїзм уже в радянські часи було небезпечно, на допиті в Харкові 8 липня 1941 р. О. Гоїв стверджував, що до лав УГА його було мобілізовано в перших числах січня 1919 р. [6, арк. 12]. Насправді ж діяч долучився до галицької армії добровільно. Проїшовши військовий вишкіл в м. Коломия, Омелян Гоїв у званні хорунжого УГА (молодшого лейтенанта – А. Б.) був призначений помічником командира чети (взводу) у 24-й піхотний полк ім. гетьмана Петра Дорошенка [6, арк. 12 – 12 зв.]. У військовим квитку назву полку вказує як 24-й Коломийський стрілецький полк

УГА, де служив у 3-й роті (сотні) 1-го батальйону (куреня) зв'язку протягом 1919 р. [6, арк. 65 а]. Опісля закінчення старшинської школи, брав участь в боях за Львів взимку 1919 р. [2, с. 19].

Омелян Гоїв потрапив до польського полону 28 червня 1919 р. в зоні проведення Чортківської офензиви, яка проходила на території півдня та центральної частини сучасної Тернопільської області. Потрапивши до полону, О. Гоїв утримувався в таборах для українських військовополонених в м. Брест-Литовський, Білосток, Вадовиці, Каліш та в м. Тухоля неподалік тодішнього польсько-німецького кордону [6, арк. 12 – 12. зв.]. Згідно з віднайденими архівними даними І. Срібняка, хорунжий УГА О. Гоїв звільнився з табору військовополонених в м. Тухоля 5 листопада 1920 р. [8, с. 105].

Звільнення з табору, зі слів О. Гоїва, відбулося внаслідок того, що станом на осінь 1920 р. поляки контролювали всю Галичину і потреби його утримувати буцімто уже не було. При поверненні до Снятина за Омеляном Гоївим поляками було встановлено поліцейський нагляд. Закінчивши Снятинську гімназію ім. Францішека Карпінського у 1921 р., яка була створена на базі реальної ц.к. школи в Снятині, вже за рік О. Гоїв отримав польський паспорт і емігрував до м. Відень (Австрія) [6, арк. 12 зв.]. Еміграція в Австрію була нелегальною, адже О. Гоїв перейшов кордон поза пунктами пропуску. Вся справа в тім, що станом на початок 1920-х рр. українці не навчалися у польських університетах і з урахування погіршення безпекової ситуації, багато хто емігрував до Чехословаччини, Австрії або УСРР у нелегальний спосіб [3, с. 205].

Омелян Гоїв одразу по прибуттю до Відня знайшов прихисток у друга родини, гофрата (надвірного радника) по господарських справах при цісарсько-королівському дворі Габсбургів Івана Матеїка (?–1934) [2, с. 19]. Зі слів О. Гоїва, в нього він затримався лише місяць і одразу ж переїхав до Праги, де і жив до 1928 р. [6, арк. 12 зв.]. Хоча з 1922 р. польська влада почала робити певні поступки та приймати українських студентів до своїх навчальних закладів, українська боротьба за доступ до освіти не припинялася. Зокрема, Євген та Омелян Гоїви, здобуваючи освіту в Чехословаччині, залишалися активними учасниками українського академічного життя. Так, наприкінці березня 1923 р. в столиці Чехословаччини – м. Празі брати взяли участь у масовій українській політичній демонстрації [4, с. 146].

На чолі колони йшли мітингарі з транспарантом чеською мовою, де в перекладі на українську було гасло: «Геть польську окупацію з української землі!». Фотографію з цієї події брати надіслали своїй сестрі Наталії Гоїв (у заміжжі – Олійник). У подальші роки, з 1923 по 1928 рр., Омелян

Гоїв активно долучався до діяльності українських студентських організацій, зокрема до «Громади», що орієнтувалася на політичні ідеї Михайла Драгоманова [4, с. 146–147]. Можливо, що саме як за участь у цій демонстрації, так і через відмову від повернення додому для того, щоб проходити службу у польському війську, у 1923 р. в польським консульстві у Празі в О. Гоїва було насильно відібрано польський паспорт. З його ж слів, у такий спосіб він втратив польське громадянство. Незабаром він розпочав юридичну процедуру щодо набуття радянського громадянства через консульство у Празі. Тоді ж він прохав дозволу на виїзд до УСРР, де з 1920 р. в нього проживав брат Юліан (у Бердичеві, Житомирі і з 1924 по 1937 рр. – в Харкові – А. Б.) та сестра Наталія з чоловіком у Лубнах [6, арк. 12 зв.].

Окрім того, що О. Гоїв навчався в Празькій політехніці на лісничого інженера, він був учасником українського студентського руху, близько дружив з художником-графіком і своїм земляком Василем Касіяном (1896–1976). Також Омелян знаходив час і на розв'язок складних шахових задач у німецькомовному щоденному часописі «Празька газета» (нім. «Prager Tagblatt»). До прикладу, 15 січня 1928 р. ним було надіслано правильну відповідь на вирішення попередньо опублікованої задачі № 1487 [10, с. 21]. Так само вдало він зміг дати правильну відповідь на задачу № 1491, про що словічала «Prager Tagblatt» 12 лютого 1928 р. [11, с. 22] та на задачу № 1504, що і було повідомлено в № 113 тієї ж газети 12 травня 1928 р. [12, с. 22].

23 березня 1928 р., після здачі останнього теоретичного іспиту, О. Гоїву було присвоєно кваліфікацію інженера на основі проходження ним навчання у літніх семестрах в 1922 – 1927 рр. [6, арк. 64-е]. Що цікаво, у вищезгаданих газетах О. Гоїв згадувався як інженер Еміль Гоїв і зокрема у перших з двох процитованих вище номерів ще до офіційного присвоєння звання [10; 11; 12].

Для переїзду до УСРР О. Гоїв попередньо просив у заяві до ЦК КП(б) України дозволити на виїзд. Для того, щоб отримати сприяння в цьому від радянського консульства в Празі, Юліан Гоїв надіслав своєму брату Омеляну довідку про те, що він справді працює в Харкові на командному посту в штабі Українського військового округу (УВО) [6, арк. 19]. По приїзду до Харкова у червні 1928 р. О. Гоїв зустрівся одразу як зі своїм братом Юліаном, так і з колишнім нареченим старшої сестри Ольги і другом родини Василем Порайком. Станом на 1928 р. Василь Порайко обіймав пост генерального прокурора і нарком 'юста УСРР, який він покинув у 1930 р. [6, арк. 20 – 20 зв.].

Зустрівшись з В. Порайком, О. Гоїв намагався заручитись підтримкою друга родини. Спершу він стверджував, що В. Порайко намагався влашту-

вати свого знайомого по лінії наркомату землеробства УСРР (наркозем), але без конкретних результатів. Як розповідав Омелян Іванович слідчому 10 липня 1941 р., для отримання направлення на роботу в межах Харківської області, окрім генпрокурора Василя Порайка, йому також допомагав письмовим зверненням старший брат Юліан [6, арк. 20 зв.].

21 липня 1941 р. О. Гоїв на допиті уточнив, що у 1928 р. В. Порайко дзвонив саме наркому О. Шліхтеру. Вдруге з Порайком він намагався зустрітись з інших питань в 1930 р. у будинку Держпрому в Харкові, де і був кабінет В. Порайка. Зустріч з другом родини не вдалася через те, що О. Гоїва до В. Порайка не пропустили співробітники генпрокуратури. Також О. Гоїв хотів відвідати цей будинок через власне зацікавлення новим архітектурним дивом [6, арк. 26]. На запитання слідчого про контакти Василя Порайка з Юліаном Гоївим Омелян відповів, що знав про це. Поряд з цим він стверджував, що Ю. Гоїв бачив В. Порайка зрідка через його високу зайнятість державними справами [6, арк. 26 зв.].

Загалом, після приїзду до Харкова влітку 1928 р., О. Гоїв спершу отримав направлення на роботу до 4-го лісобудівного району в селі (нині селищі) Гути на Харківщині [6, арк. 39]. Звідти О. Гоїв був направлений до селища Шарівка Богодухівського району Харківської області, де працював на посаді лісничого до свого арешту 23 червня 1941 р. [6, арк. 7].

Окрім роботи на Харківщині, певний період на Донбасі і знову на Харківщині, він встиг одружитись з харків'янкою Оленою Іванівною Базилевською (1905 – ?). У 1930 р. в пари народився син Володимир (1930 – бл. 2004/2005) [6, арк. 7].

Загалом, за час допитів, які тривали у Харкові з 8 липня по 13 вересня 1941 р., слідчі Харківського обласного управління НКВС намагались вибити з Омеляна Гоїва будь-які вигідні їм свідчення стосовно його емігрантського періоду (1922–1928), контактах з Василем Порайком, в участі в Українській Військовій організації з 1925 р., антирадянській агітації та ін. Свідчення О. Гоїва, які фальсифікували слідчі в своїх інтересах, згодом давали можливість знайти приводи для подальших репресій супроти інших «неояльних» до радянського режиму українців. По завершенню слідства, 23 вересня 1941 р. було складено висновок у справі, де слідчі пропонували особливій нараді при Харківській НКВС судити О. Гоїва за ст. 54 п. 10 ч. 2 та п. 11 КК УРСР [6, арк. 57 – 57 зв.].

Слід зауважити, що арешт О. Гоїва готувався з 20 жовтня 1940 р. В той день у Богодухівським райвідділі НКВС було почато справу-формуляр під грифом «Чехословацький шпигун». Попередньо співробітники цього райвідділу НКВС «встановили», що він переїхав до радянської України

у 1928 р. за безпосереднього сприяння наркома юстиції та генпрокурора УСРР Василя Порайка. Вони підкреслили, що буцімто за причетність до ОУН В. Порайко та брат Омеляна, майор РСЧА Юліан Гоїв були розстріляні у 1937 р. [6, арк. 66].

Омелян Гоїв був працевлаштований завідувачем Шарівського лісництва за участі завідуючого відділу кадрів Укрдержлісу Тютюнника (ініціали не вказані – А. Б.), якого згодом розстріляли за зв'язки з СБУ. У висновку слідства О. Гоїв обвинувачувався ще й в тому, що у 1941 р. почав вести відверту нацистську пропаганду і бажав А. Гітлеру перемоги над Францією. Рішення Мюнхенської конференції 1937 р. О. Гоїв вважав правильними і на користь А. Гітлеру. Також, він нібито стверджував, що з селян в СРСР збирають надмірні податки і це йому нагадує колишній царський режим. Загалом, становище селян в СРСР Омелян Гоїв вважав поганим [6, арк. 66–67].

Обвинувачуючи О. Гоїва у шпигунстві на користь Третього Рейху, в участі з підозрілими особистостями та в інших злочинах, його справу 23 вересня 1941 р. було передано на розгляд особливої наради при НКВС СРСР (трійки). Через евакуацію арештантів із Харкова, справу О. Гоїва було розглянуто в м. Кустанай Казахської РСР (тепер обласний центр в Казахстані) 2 травня 1942 р. За рішенням особливої наради (трійки) О. Гоїва було засуджено за участь в антирадянській націоналістичній організації до 10 років виправно-трудоих таборів. Термін О. Гоїву рахували від дня арешту, тобто з 23 червня 1941 р. [6, арк. 62]. Цікаво, що у 1942 р. батько Омеляна та Юліана Гоївих Іван намагався розшукати своїх синів через оголошення у газеті «Львівські вісті», але безрезультатно [9, с. 4]. Батька братів Гоївих не стало у 1950 р. [2, с. 18].

У липні 1951 р. О. Гоїва по завершенню терміну було етаповано на поселення до Красноярського краю. 22 червня 1955 р. судова колегія з кримінальних справ Верховного суду СРСР переглянула справу О. Гоїва, відмінила постанову трійки від 2 травня 1942 р. і закрила справу діяча за відсутністю в ній складу злочину [6, арк. 76-77]. Після повернення із заслання О. Гоїв проживав в смт Покотилівка поблизу Харкова. Колишнього хорунжого УГА, завідуючого Шарівським лісництвом на Богодухівщині не стало 7 травня 1989 р. в Харкові. Попри свій заповіт бути похованим поруч з дружиною в Покотилівці, О. Гоїв був похований на одному із цвинтарів Харкова [7, арк. 2].

Загалом констатуємо, що життєпис січового стрільця, хорунжого УГА, українського студентського активіста, аматора шахової справи, політемігранта, лісничого інженера, жертви сталінських репресій Омеляна Гоїва

є дуже цікавим і водночас трагічним. У його житті була боротьба з польською окупацією, студентський український рух в еміграції, спроба самореалізації за професією в УРСР і майже 15 років поневірянь під арештом та в концтаборах системи ГУЛАГ. Звісно, що пошук інших матеріалів про його снятинський та празькі періоди життя, а також про бойові звитяги УГА та життя на Харківщині буде пріоритетним завданням автора в подальших дослідженнях.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бажанський М. Вічно житимуть... : Постаті від зарання історії, аж до найновіших часів : біогр. словник. Детройт, 1984. 525 с.
2. Базалі Я. Свідома Родина : (у двадцятиліття смерті Івана Гоїва). // Снятин. Детройт, 1972. Ч. 7. С. 18–20.
3. Бойда А. Родина Гоїв у суспільно-політичних процесах в Україні наприкінці XIX – в першій половині XX ст. // Володимир Грабовецький – історик України : кол. моногр. / за ред. І. Цепенди, І. Райківського, О. Єгрешія. Івано-Франківськ, 2025. С. 196–208.
4. Бойда А. Участь Василя Порайка та братів Гоївих в роботі секції Українського Студентського Союзу в м. Снятин (1911–1921) // Галичина. 2024. Ч. 37. С. 140–149.
5. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 653. Колекція метричних книг церков, костелів, синагог Станіславського воєводства. Оп. 9. Спр. 53. Метрична книга церкви реєстрації народження (м. Снятин). Арк. 290. Метричний запис про народження 27 березня і хрещення у церкві Чуда Архистратига Михаїла 30 березня 1901 р. Омеляна-Олександра Гоїва, сина Івана та Анни Гоївих в Снятині.
6. Державний архів Харківської області. Ф. Р-6452. Карні справи громадян, репресованих позасудовими органами м. Харків та Харківської області. Оп. 1. Спр. 7883. Архівно-кримінальна справа Гоїва (Госва) Омеляна Івановича. 90 арк.
7. Свідчення Олександра Михайловича Отави (народився 1958 р. в м. Львові; кандидат біологічних наук; проживає у м. Відень, Австрія) : запис від 16.06.2025 р / записано Бойдою А. В. [Харків], 2025. 4 арк.
8. Срібняк І. В. Енциклопедія полону : українська Tschola. 2-ге вид., доп. і переробл. Київ ;Париж : Міжнар. наук.-освіт. консорціум імені Люсьєна Февра, 2016. Кн.1. 156 с.
9. Хто знав би щось про Юліана і Омеляна Гоїва // Львівські вісті. 1942. 10 лют. (№. 28). С. 4.

10. Richtige Lösungen des Problems. Nr. 1487 // Prager Tagblatt. 1928. 15 Jänner (№. 13). S. 21.
11. Richtige Lösungen des Problems. Nr. 1491 // Prager Tagblatt. 1928. 12 Februar (№. 37). S. 22.
12. Richtige Lösungen des Problems. Nr. 1504. // Prager Tagblatt. 1928. 12 Mai (№. 113). S. 22.